

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

cogito

JOHN GRAY

saman köpekler

insanlar ve diğer hayvanlar üzerine düşünceler

Çeviren: Dilek Şendil

SAMAN KÖPEKLER

İnsanlar ve Diğer Hayvanlar Üzerine Düşünceler

John Gray Londra Ekonomi Okulu'nda Avrupa Düşünce Tarihi profesörüdür. Bir düzineyi aşkın kitaba imza atmış yazarın çalışmaları arasında on dört dile çevrilmiş bulunan *False Dawn* (Sahte Şafak) da vardır.

Dilek Şendil 1979 yılında Kadıköy Maarif Koleji'ni bitirdi. Yabancı Diller Yüksek Okulu ve İstanbul Üniversitesi Amerikan Edebiyatı Bölümü'nde okudu. Enid Blyton'dan çevirdiği *Cesur Hafiyeler*'den (1982) bugüne kadar otuza yakın çevirisi yayımlandı. Başlıca çevirileri arasında Robert D. Kaplan'dan *Balkanlarda Kaynayan Kazan*, Richard Ford'dan *Bağımsızlık Günü*, Richard Clogg'dan *Modern Yunanistan Tarihi*, Maria Todorova'dan *Balkanları Tahayyül Etmek*, William Trevor'dan *Felicia Yolculuğu*, Zvi Elpeleg'den *Filistin Kurtuluş Hareketinin Kurucusu Hacı Emin El-Hüseyni*, Doris Lessing'den *Mara ile Dann*, Timothy Findley'den *Ölümsüzlük ve Pilgrim*, Ardahir Vakil'den *O Bir Gün*, Julia Alvarez'den *Salomé Ureña*, Amy Singer'dan *Osmanlı'da Hayırseverlik: Kudüs'te Bir Haseki Sultan İmareti*, Iain Pears'dan *Scipio'nun Düşü* ve Jeannette Angell'dan *Telekız* sayılabilir. Şendil'in yayınevimizden çıkan ilk çevirisi Ian Hodder'dan *Çatalhöyük, Leoparın Öyküsü*'dür (2006).

JOHN GRAY

Saman Köpekler

İnsanlar ve Diğer Hayvanlar
Üzerine Düşünceler

Çeviren:
Dilek Şendil

Yapı Kredi Yayınları - 2700
Cogito - 164

Saman Köpekler / John Gray
Özgün adı: *Straw Dogs*
Çeviren: Dilek Şendil

Kitap editörü: Barış Tut
Düzelti: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel - Elif Rifat

Baskı: Üç-Er Ofset
Yüzyıl Mah. Massit 3. Cad. No: 195 Bağcılar / İstanbul

Çeviriye temel alınan baskı: *Straw Dogs*, Granta Books, 2003
1. baskı: İstanbul, Mayıs 2008
ISBN 978-975-08-1426-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2008
Sertifika No: 1206-34-003513

Originally published in English by Granta Publications under the title
Straw Dogs: Thoughts on Humans and Other Animals
Copyright © 2002 by John Gray

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.yapikrediyayinlari.com>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>
<http://www.yapikredi.com.tr>
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Gökyüzü ve yeryüzü acımasızdır, bütün yaratıkları saman köpekler gibi görür.

LAO TZU

İçindekiler

Teşekkür • 9

Önsöz • 11

I. İnsan • 15

II. Aldatmaca • 41

III. Ahlakın Kusurları • 79

IV. Lanetliler • 103

V. Sözümona İlerleme • 131

VI. Olduğu Gibi • 161

Okumalar • 169

Dizin • 189

Teşekkür

Bu kitapta insanların odak noktasında olmadığı birkaç konuyu ele almaya çalıştım. Düşüncelerim bölük pörçük dile getirilmekle birlikte düzensiz değiller. Dilerim peş peşe okunabilir ya da istendiği gibi incelenirler. Alıntılara çokça yer verdim – sanırım bunu, alışılmadık bir düşünce tarzına yetkili ağızlar katkıda bulunsun diye değil, yalnızca ne anlama gelebileceklerini göstermek için yaptım. Kitabın arkasındaki notların amacı da bu.

Beni özendiren, bana öğüt ve güç veren birkaç kişi oldu. James Lovelock ile yaptığım fikir alışverişi Gaia varsayımıyla ilgili düşüncelerimi aydınlığa kavuşturamama yardım etti. J. G. Ballard'ın kitaplarını okumak ve onunla konuşmak bugüne ve yakın geleceğe yönelik görüşlerimi kesinleştirdi. Taslak üzerinde Adam Phillips'in yaptığı yorumlar ve öneriler kitabı birkaç türlü biçimlendirdi. Simon May felsefi bölümlerle ilgili ayrıntılı yorumlarını benden esirgemezken, Vincent Deary de kitabın bilinçle ilgili kısımlarına katkıda bulundu. Granta'dan Neil Belton güven veren desteği ve öğütlerini eksik etmedi, Sara Holloway kitabın oluşum döneminden basımına dek eşsiz yorum ve önerileriyle destek oldu. Hepsine borçluyum, ancak onların bütün önerilerine kulak vermedim. Dile getirilen düşüncelerin sorumluluğu bana aittir.

Bu kitap Mieko'ya adanmıştır, o olmasaydı yazılamazdı.

Önsöz

Saman Köpekler, düşünen insanların düşüncesiz inanışlarına bir saldırı. Günümüzde liberal hümanizm bir zamanlar ortaya çıkan dinlerdeki yayılma gücüne sahip. Hümanistler dünya hakkında akılcı görüşlere sahip olduklarını düşünmeye bayılır; ancak onların ilerlemeye olan temel inanışı boş inandır, insan denen hayvanla ilgili doğrulara en az dünya dinleri kadar uzak durur.

Bilim dışında ilerleme düpedüz bir mitos. *Saman Köpekler*'in bazı okurlarında bu gözlem ahlaki bir paniğe yol açmışa benziyor. Soruyorlar elbette, liberal toplumlarda inancın ana maddesini kim sorgulayabilir? O olmazsa, bizler çaresiz kalmaz mıyız? İnançlarını kaybetme korkusuyla titreyen Victoria devri insanları gibi, bu hümanistler de ilerici umudun güve yemiş kumaşına sarılırlar. Bugün dine inananlar daha özgür düşünmektedirler. Bilimin bütün insan bilgisi üstünde söz sahibi olduğunu iddia ettiği bir kültürün kıyısına itilmiş olduklarından, kuşku duyma yetisi geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bunun tersine, inananların seküler olanları –çağın alışlageldik bilgeliği sayesinde sımsıkı ayakta duran kimseler– süzgeçten geçirilmemiş dogmalar tutunmaktadırlar.

Egemen seküler dünya görüşü, geçerli bilimsel doğrularla sahte umutların karışımıdır. Darwin bizlerin hayvan olduğunu göstermiş bulunuyor; fakat –hümanistlerin öğüt vermekten hiç bıkmadıkları gibi– nasıl yaşadığımız “bize bağlı”. Diğer hayvanların tersine, seçtiğimiz gibi yaşamakta özgür olduğumuz söylenir bize. Ancak özgür irade fikri bilimden gelmez. Köken-

leri dine uzanır – ama herhangi bir dine değil, hümanistlerin dil uzatmadan edemedikleri Hristiyan inancına.

Antik dünyada Epikür felsefesinin düşünürleri bazı olayların sebepsiz olabileceklerini varsayarlardı; fakat insanlarla diğer bütün hayvanlar arasındaki ayrımı özgür iradenin belirlediği düşüncesi Hristiyan mirasıdır. Eğer Darwin'in kuramı Hindu Hindistan'da, Taocu Çin'de ya da animist Afrika'da oluşturulmuş olsaydı, doğurduğu skandala yol açmazdı. Bunun gibi filozoflar bilimsel nedenselliği insanların yaşam biçimlerini seçme yetilerinin eşsiz olduğu inancıyla bağdaştırmak için bir tek Hristiyanlık sonrası kültürlerde canla başla çalışırlar. Ateşli Darwinciliğin cilvesi, insanlığın din kaynaklı görüşünü destekleyen bir bilimden yararlanmasıdır.

Kimi okurlar *Saman Köpekler*'i Darwinciliği ahlak ve politikaya uyarlama girişimi olarak gördüler, oysa kitabın hiçbir yerinde yeni-Darwinci doğruların insan denen hayvanın nihai hesabını verdiğinden söz edilmez. Onun yerine, Darwincilikten egemen hümanist dünya görüşünü sona erdirmek amacıyla koşullar gereğince yararlanılır. Hümanistler ilerlemeye olan eften püften modern inanca destek olsun diye yönelirler Darwin'e; ancak onun ortaya çıkardığı dünyada hiçbir ilerleme yoktur. Dünyanın gerçek doğacı görüşü seküler umuda hiç yer bırakmaz.

Çağdaş filozoflar arasında tanrıbilimden bihaber olmak onur meselesidir. Bunun sonucu olarak da seküler hümanizmin Hristiyan kökenleri pek anlaşılmaz. Oysa kurucularının gözünde oracıkta durmaktadırlar. On dokuzuncu yüzyılın başlarında, Fransız pozitivistlerden Henri Saint-Simon ile Auguste Comte, yirminci yüzyılın siyasal dinlerinin ilk örneği olan bilime dayalı evrensel uygarlık düşünüyü, İnsanlık Dini'ni türettiler. John Stuart Mill üzerindeki etkileri sayesinde liberalizmi bugünkü seküler öğreti haline getirdiler. Karl Marx'a sözleri geçtiği için "bilimsel sosyalizmin" biçimlenmesine yardım ettiler. Tuhaftır, Saint-Simon ile Comte *serbest piyasa* ekonomisinin ateşli karşıtları olduğu için yirminci yüzyılın sonlarındaki küresel serbest pazar kültüne de esin kaynağı oldular. *El Kaide ve Modern Olmanın Anlamı* adlı kitabımda bu çatışkılı, dahası abuk sabuk öyküyü anlattım.

Hümanizm bilim değil dindir – insanların dünyayı şimdiye dek yaşadıklarından daha iyi bir yer yapabileceklerine dair Hristiyanlık-sonrası inancı. Hristiyanlık-öncesi Avrupa’da geleceğin dünyasının geçmişe benzeyeceği kabul edilirdi. Bilgi ve buluş ileri gidebilirdi, ama ahlak aşağı yukarı olduğu gibi kalacaktı. Tarih dalgalanmalar dizisiydi, daha geniş kapsamlı bir anlamı yoktu.

Bu putperest görüşe karşı Hristiyanlar, tarihi, günah ve kefaretin öyküsü olarak anladılar. Hümanizm, Hristiyanlık’ın günahlardan kurtulma öğretisinin evrensel insanın özgürlüğe kavuşmasına dönüşümüdür. İlerleme fikriyse, Hristiyanlık’ın ilahi takdire olan inanın seküler uyarlaması. Eski çağın putperestlerince bilinmemesinin nedeni de bu.

İlerlemeye inanın kaynağı bambaşka. Bilimde, bilginin gelişmesi toplu olur. Ancak, insan yaşamı bir bütün olarak toplu bir faaliyet değildir; bir kuşakta elde edilen, bir sonrakinde yitirilebilir. Bilimde bilgi katışıksız iyidir; ahlak ve politikada iyi olduğu kadar kötü de olur. Bilim insan gücünü artırır – ve insan doğasındaki kusurları büyütür. Daha uzun yaşamamızı ve geçmiştekilerden daha yüksek yaşam standartlarına ulaşmamızı sağlar. Aynı zamanda her zamankinden daha büyük çapta hasar vermemize olanak tanır – hem birbirimize hem de yeryüzüne.

İlerleme fikri, bilginin gelişmesiyle türlerin iyileşmesinin başa baş gittiği inancına dayanır – şimdi olmazsa, ileride. İncil’deki İnsanın Düşüşü mitosunu yasak gerçeği de kapsar. Bilgi, bizi özgür kılmaz. Bizi hep olduğumuz yerde tutar, her türlü ahmaklığa yem yapar. Aynı gerçek Yunan mitosunda da bulunur. Prometheus’un ateşi tanrılardan çaldığı için bir kayaya zincirle bağlanarak cezalandırılması adaletsiz değildi.

Madem ilerleme umudu bir yanılsama, diye sorulacaktır, bizim nasıl yaşamamız gerekir? Bu soru, insanların ancak dünyayı yeniden yaratma gücüne sahip olduklarına inanırlarsa iyi yaşayabileceklerini varsayar. Yine de şimdiye dek yaşamış insanların çoğu buna inanmamıştır – pek çoğu da mutlu bir yaşam sürmüştür. Soru, yaşamın amacının eylem olduğunu var-

sayar; ama bu bir modern sapkınlıktır. Platon'a göre insanın en yüksek etkinliği derin düşünmedir (tefekkür). Benzer bir görüş antik Hindistan'da da vardı. Yaşamın amacı dünyayı değiştirmek değildi. Onu doğru anlamaktı.

Günümüzde bu altüst edici bir gerçek, çünkü siyasetin değersizliğini de kapsar. İyi siyaset külüstür ve geçicidir, ama yirmi birinci yüzyılın başlangıcında dünya yenilgiye uğramış ütopyaların devasa yıkıntılarıyla sarılmış bulunuyor. Sol'un can çektiği, Sağ'ın ütöpik hayallerin evi olduğu bir yer. Küresel komünizmi küresel kapitalizm izliyor. Geleceğe yönelik iki görüş arasında ortak yan çok. İkisi de çirkin ve neyse ki olanaksız.

Siyasal eylem kurtuluşun yerine geçmiş; ama hiçbir siyasal proje kendi doğal koşullarından insanlık getiremez. Ne kadar radikal olursa olsun, siyasal programlar yerindedir – peş peşe gelen kötülüklerle başa çıkmanın ılımlı aygıtları. Hegel, insanlığın ancak kendi yarattığı bir dünyada yaşadığında mutlu olacağını yazar bir yerlerde. Buna karşılık, *Saman Köpekler* insan bencilliğinden uzaklaşma gereğini tartışır. İnsanlar dünyayı kurtaramaz, yine de umutsuzluğa kapılmak yersiz. Dünyanın kurtarılması gerekmiyor. Ne mutlu ki insanlar asla kendi yaratıkları bir dünyada yaşamayacaklar.

John Gray, Mayıs 2003

I İNSAN

Bütün dinler, neredeyse tüm felsefeler, hatta bilimin bir bölümü, insanoğlunun olumsal olduğunu umutsuzca inkâr etmek için harcadığı bitmez tükenmez, kahramanca çabasını doğrular.

JACQUES MONOD

1

İnsanlığa Karşı Bilim

Bugün çoğu insan, kendi alinyazısının efendisi olan bir türe ait olduğunu düşünmektedir. Bu inançtır, bilim değil. Balinaların ya da gorillerin kendi yazgılarının efendisi olduğu bir çağdan söz etmeyiz. Peki insanlarınkinden neden söz edilir?

Diğer hayvanlardan biri olduğumuzu görmek için Darwin'e gerek yok. Kendi yaşantılarımızı azıcık gözlememiz bizi aynı sonuca götürür. Yine de bilim bugün ortak deneyimlerin rekabet edemeyeceği kadar söz sahibi olduğundan, Darwin tarafından bize öğretilenin, türlerin yalnızca birbirleriyle ve kendi değişken çevreleriyle gelişigüzel ilişki kuran genler topluluğu olduğunu belirtelim. Türler kendi yazgılarını denetleyemez. Türler varolmaz. İnsanlar için de eşit ölçüde geçerlidir bu. Ne var ki "insanoğlunun ilerlemesi" söz konusu olduğu zaman bu unutulur. İnsanlar, bir kenara atılmış Hristiyan umutlarından oluşmasaydı, ciddiye almayı akıllarına bile getirmeyecekleri bir soyutluğa bağlamışlar inançlarını.

Darwin'in keşfi eğer Taocu ya da Şintoist, Hindu ya da animist bir kültürde yapılsaydı, o kültürdeki sarmaş dolaş mitolojilere bir tutam daha eklenmiş olurdu. Bu inançlarda insanlarla diğer hayvanlar akrabadır. Oysa bu, insanları diğer bütün canlıların üstünde tutan Hristiyanlar arasında bugüne dek ortalığı kırıp geçiren sert tartışmalara yol açmıştı. Victoria çağında bu çekişme Hristiyanlarla inanmayanlar arasında yaşanmıştı. Günümüzde hümanistler ile insanların ancak diğer hayvanlar kadar kendi alinyazılarının efendisi olabileceklerini anlayan birkaç kişi arasında sürmektedir.

Hümanizm pek çok anlama gelebilir, fakat bize göre ilerlemeye inanıştır. İlerlemeye inanmak, artan bilimsel bilginin

sağladığı yeni güçleri kullanarak, insanların kendilerini diğer hayvanların yaşamlarını kısıtlayan sınırlardan kurtarabileceklerine inanmak demektir. Bugünlerde hemen herkes bu umuda bel bağlıyor, ancak bunun temeli yok. Çünkü insan bilgisi büyük olasılıkla artmayı sürdürecektir ve onunla birlikte insan gücü artacak da olsa insan denen hayvan aynı kalacak: Aynı zamanda en yırtıcı ve yıkıcı olan epey yaratıcı bir tür.

Darwin insanların diğer hayvanlar gibi olduğunu gösterdi, hümanistlerse öyle olmadığını savunurlar. Hümanistler bilgi-mizi kullanarak çevremizi denetleyebileceğimiz ve eskiden hiç olmadığı kadar parlayabileceğimizde diretirler. Bunu söylerken Hıristiyanlık'ın en kuşkulu vaatlerinden birini yenilemektedirler, kurtuluşun herkese açık olması. Hümanistlerin ilerleme inancı bu Hıristiyanlık inancının seküler çeşidinden başka bir şey değildir.

Darwin'in bize gösterdiği dünyada ilerleme denebilecek hiçbir şey yok. Hümanist umutlarla yetişmiş herhangi bir kimse bunu hoş göremez. Sonuçta, Darwin'in öğretisi baş aşağı edilmiş, insanların diğer hayvanlardan farklı olduğunu savunan Hıristiyanlık'ın yaptığı en büyük yanlış yeniden canlandırılmıştır.

2

Bilinçli Evrim İlgisi

İnsanlar yaratıkların en rastlantısal olanı – evrimin amaçsızca sürüklenmesinin sonucu. Ne var ki gen mühendisliği sayesinde artık yaşamımızı şansa bırakmaya gerek yok. İnsan türü –bize söylendiği kadarıyla– kendi geleceğini belirleyebilir.

E. O. Wilson'a göre, insan evriminin bilinçli denetimi yalnızca olabilir değil aynı zamanda kaçınılmaz:

... genetik evrim bilinçli ve iradeli olmaktır, yaşam tarihinde yeni bir çığır başlatmaktır... Bu "iradeli evrim" beklentisi –bir türün kendi kalıtımıyla ilgili ne yapacağına karar vermesi– insanlığın karşı karşıya kaldığı en adamakıllı entelektüel ve etik seçimleri getirecek... insanlık kendi yazgısının denetimini ele

alacak tanrı yerine konacaktır. Dilerse, yalnızca türlerin anatomisi ve zekâsı üstünde oynamakla kalmaz, insan doğasının özünü oluşturan duygularını ve yaratıcı dürtüyü de değiştirebilir.

Yukarıdaki pasajın yazarı çağımızın en büyük Darwincisidir. İnsan türünün diğer hayvanlarıinkiyle aynı yasalarla yönetilmediğine inanan biyologlarla toplumbilimcilerin saldırısına uğramıştır. O savaşta Wilson kuşkusuz hakikatten yana. Ne ki onun anımsattığı bilinçli insan evrimi bir ılgım. İnsanlığın kendi yazgısını eline aldığı fikri, ancak türlere bilinç ve amaç yüklersek anlamlı olabilir; fakat Darwin'in keşfi türlerin yalnızca genlerin sürüklenmesindeki akıntılar oldukları yönündeydi. İnsanlığın kendi geleceğini belirleyebileceği fikri bu gerçekten soyutlanmıştır.

Gelecek yüzyıl içerisinde insan doğasının bilimsel olarak yeniden şekillendirilmesi olası görünüyor. Bu yapılsa bile, büyük işlerin, örgütlü suçların ve devletin gizli kollarının denetimi ele geçirmek uğruna yarıştığı puslu âlemdeki çekişmelerin sonucunda, gelişigüzel yapılacak. Eğer insan türü yeniden tasarımılanırsa, sonuç kendi yazgısını tanrı gibi elinde tutan bir insanlık olmaz. İnsanın alinyazısında başka bir dönemeç olur.

3

Primat Kalabalığı

James Lovelock şöyle der:

Yeryüzündeki insanlar bazı yönlerden ya patojenik bir organizma ya ur ya da neoplazma gibi davranırlar. Sayımız ve Gaia'ya verdiğimiz rahatsızlık arttı, öyle ki varlığımız hissedilir ölçüde altüst edici... insan türü artık ciddi bir gezegen iletisi olacak kadar çok. Gaia, primat kalabalığından, insan belasından dertli.

Yaklaşık 65 milyon yıl önce dinozorlarla diğer bütün türlerin dörtte üçü ansızın yok olmuştu. Sebebi tartışmalı, fakat çoğu

bilim adamı toplu yokoluşun yeryüzüne çarpan bir göktaşı sonucuna inanır. Bugün türlerin ortadan kaybolma hızı bu son büyük yokoluşu sollamış durumda. Bu defa sebep kozmik bir felaket değil. Lovelock'un sözleriyle, insan belası.

Wilson, "Darwin'in zarları yeryüzüne fena düştü," der. İnsan türüne şimdiki gücünü kazandıran şanslı atış, diğer sayısız yaşam biçimlerinin sonu olmuştur. İnsanlar aşağı yukarı on iki bin yıl önce Yeni Dünya'ya vardıklarında, karalarda mamutlar, mastodonlar¹, develer, dev tembel hayvanlarla düzinelerce benzer tür yaşardı. Doğal ortamlarında yaşayan bu türlerin çoğu avlanma sonucu tükendi. Diamond'a göre, Kuzey Amerika bütün büyük memelilerinin yüzde yetmişini, Güney Amerika ise yüzde seksenini kaybetti.

Doğal dünyanın yıkımı ne küresel kapitalizmin ne sanayileşmenin sonucu, bunun "Batı uygarlığı" ya da insan kurumlarındaki aksaklıklarla da ilgisi yok. Görülmedik ölçüde yırtıcı bir primatin evrimsel başarısının sonucu bu. Tarih ve tarihöncesi çağlar boyunca, insanın yıldızının parlaması çevresel tahribatla aynı zamana denk gelmiştir.

Uzun dönemler boyunca birkaç geleneksel halkın yeryüzü ile uyum içinde yaşadığı doğru. İnuit insanları² ile Buşmenler³ yaşam biçimleri ararken derin ayak izleri bırakmadılar. Bizlerse yeryüzünde öyle hafifçe gezinemeyiz. *Homo sapiens*⁴ olarak sayımız çok fazla.

Nüfus araştırmaları çok kesin bir bilim değildir. Kimse Komünizm-sonrası Avrupa Rusyası'nda yaşanan nüfus azalmasını ya da dünyanın büyük kısmında doğurganlıkta görülen düşüşü tahmin edemez. Doğurganlık ve ortalama ömür hesaplamalarındaki yanılğı payı büyük. Öyle bile olsa, daha büyük bir artış kaçınılmaz. Morrison'ın gözlemlerine göre, "Toplumsal etken-

1 Mastodonlar: Binlerce yıl önce yaşamış olan, file benzer iri bir hayvan.

2 İnuitler: Kendi dillerinde eskimo sözcüğü "çiğ et yiyen" anlamına gelir; eskimolar bunu hakaret saydıkları için bilim insanlarının Kanada'da Kuzey Kutbu halklarına verdikleri ad.

3 Buşmenler: Güney Afrika'da Kalahari Çölü'nde yaşayan avcı-toplayıcı topluluklar.

4 *Homo saldırganus* olarak yarı Türkçeleştirilebilir. *Homo sapiens* terimiyle saldırmak, tecavüz etmek anlamındaki İngilizce "rape" sözcüğü karıştırılarak uydurulmuş bir terim. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ler yüzünden doğum oranının düştüğünü ve açlık, hastalık ve soykırım yüzünden ölüm oranının yükseldiğini varsaysak bile 6 milyarı aşan bugünkü küresel nüfus 2050 yılına gelindiğinde en az 1,2 milyar daha artacak.”

8 milyara yaklaşan insan nüfusu ancak yeryüzünün terk edilmesiyle korunabilir. Doğal ortam insanın işlemesine ve yerleşmesine açılırsa, yağmur ormanları yeşil çöllere döndürülürse, gen mühendisliği sayesinde üst tabakası incelen topraklardan daha yüksek verim alınabilirse, o zaman insanlar yeryüzünde kendilerinden ve onları canlı tutmaya yarayan türetilmiş bir çevreden başka geriye pek bir şey kalmamış yeni jeolojik çağı, Yalnızlık Çağı Eremozoik'i yaratmış olacaklar.

Bu berbat bir görü ama yalnızca bir kâbus. Yeryüzünün kendi kendini düzenleyen mekanizmaları ya gezegeni insanlar için daha az yaşanabilir bir yere döndürecek ya da kendi yürütükleri faaliyetlerin yan etkileri onların sayısındaki artışı önleyecek.

Lovelock, *primat kalabalığı* için olası dört akıbet öne sürer: “Saldıran hastalık organizmalarının yok edilmesi; kronik bulaşıcı hastalık; konakçının yok olması ya da ortakyaşam – yani konakçı ile konaklayanın karşılıklı yararlandığı uzun süreli ilişki.

Dört sonuçtan en az olası olan sonuncusu. İnsanlık hiçbir zaman yeryüzü ile bir ortakyaşama kalkışmaz. Buna yeltense bile bu, konakçı gezegeni yok etmeyecektir; Lovelock'un üçüncü olası sonucu. Biyosfer, her zaman onlardan daha yaşlı ve güçlüdür. Margulis'in yazdığı gibi, “Hiçbir insan kültürü, buluşçuluğuna rağmen, ne kadar çabalasa da bu gezegende yaşamı öldüremez”.

Ne de insanlar kronik olarak konakçıları yaralayabilirler. Doğru, insan eylemleri gezegenin dengesini değiştirmeye başlamış bulunuyor. Sera gazlarının üretimi küresel ekosistemleri geri dönüşü olmayacak ölçüde değiştirdi. Dünya çapında sanayileşmeyle böyle değişiklikler ancak hız kazanabilir. Kimi bilim adamlarının ciddiye aldıkları en kötü durum senaryosunda, iklim değişikliği, içinde bulunduğumuz yüzyıl sona ermeden önce milyarlarca insana afetler yaşatarak Bangladeş gibi yoğun nüfuslu kıyı ülkelerini silip süpürebilir.

Yaklaşan değişimin boyutu kesin olarak bilinemez. Düzensiz bir sistemde yakın gelecek bile doğru öngörülemez. Ancak görüldüğü kadarıyla yaşam koşulları insan türünün çoğu için değişmekte, daha geniş kesimler giderek daha az yaşanabilir iklimlerle karşı karşıya kalmakta. Lovelock'un öne sürdüğü gibi, iklim değişikliği gezegenin insan yükünü hafifletmede başvurduğu bir mekanizma olabilir.

İklim değişikliğinin yan etkisi olarak yeni bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkışı insan nüfusunu seyreltebilir. Bedenlerimiz fazlasıyla bakteriyel biyosfere ayrılmayacak kadar bağlı bakteri topluluklarıdır. Epidemiyoloji ve mikrobiyoloji, geleceğimize umutlarımızdan ya da planlarımızdan daha iyi kılavuzluk ederler.

Savaşın etkisi büyük olabilirdi. On dokuzuncu yüzyılın bitiminde, Thomas Malthus, savaşı –üst üste gelen açlık dönemleriyle birlikte– nüfusla kaynakları dengede tutma yollarından biri diye tanımlamıştı. Leonard C. Lewin yirminci yüzyılda Malthus'un savını alaya alıyordu:

Diğer bütün hayvanlar gibi insan da sürekli kendi çevresinin sınırlarına uyum sağlama süreciyle karşı karşıyadır. Ancak bu amaç için yararlandığı temel mekanizma canlı varlıklar arasında benzersizdir. Tarih boyunca yetersiz besin kaynağı döngülerini önlemek adına, Neolitik Çağ sonrası insanı örgütlü savaşlarla kendi türünün fazla üyelerini yok eder.

Burada ince alaya başvurmak yersiz. Savaşın uzun vadede insan sayısının azalmasıyla sonuçlandığı pek az görülmüştür. Ne ki bugün yapacağı darbe önemli olabilir. Yalnız toplu imha silahlarının –başta biyolojik ve (pek yakında) genetik silahlar– öncekinden daha korkunç olması söz konusu değil. Bunların insan toplumunun yaşam destek sistemleri üzerindeki darbesi de daha büyük olacağı benzer. Küreselleşmiş bir dünya narin bir yapı. Bugüne dek görüldüğünden çok daha yoğun bir nüfus yaygın iletişim ağlarına bağımlı, yirminci yüzyılda yaşananlarla aynı boyuttaki büyük çatışmalar nüfusta Malthus'un anlattığı yolla azalma etkisi yaratabilir.

1600 yılında insan nüfusu yaklaşık yarım milyardı. 1990'lar-da bir o kadar daha arttı. Şimdi kırk yaşın üstünde olanlar dünyadaki insan nüfusunun ikiye katlanmasına tanık oldular. Onların bu sayıların aynı kalacağını düşünmeleri doğal. Doğal ama –insanlar diğer bütün hayvanlardan gerçekten farklı değil- lerse– yanlış.

İnsan nüfusunun son birkaç yüz yılda görülen büyümesi tavşanların, ev farelerinin ve veba taşıyıcısı sıçanların sayılarının anlık sıçramasına benzer. Onları gibi, bu da kısa ömürlü olabilir. Zaten dünyanın büyük kısmında doğurganlık düşüşe geçti bile. Morrison, insanların diğer bütün hayvanlar gibi gerilime tepki verdiklerini gözlemlemektedir. Onlar da üreme dürtüsünü bastırarak kıtlık ve aşırı kalabalıklaşmaya tepki gösterirler:

Diğer pek çok hayvan, kaynaklar ne zaman azalsa çevresel gerilime karşı metabolizmasını ekonomik çalışma ayarına getirdiği, hormonlarla düzenlenen bir duyarlılığa sahip. Kaçınılmaz olarak, ilkin enerjiye aç üreme işlemleri hedef alınır... Bu işleyiş hormonların vurduğu damga... düz arazilerde tutsak yaşayan gorillerde ve kadınlarda saptanmıştır.

Çevresel gerilime üremeyi durdurarak tepki göstermede insanların diğer memelilerden farkı yok.

İnsan sayılarında bugünkü sıçramalar birkaç sebepten ötürü son bulabilir – iklim değişikliği, yeni bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkışı, savaşın yan etkileri, doğum oranlarında ibrenin aşağı düşmesi ya da bunlarla bilinmeyen başka etmenlerin karışımı. Sonunu getiren ne olursa olsun, bu bir bozukluktur:

... eğer insan belası gerçekten görüldüğü kadar normal ise, o zaman çöküş eğrisi nüfus artış eğrisini yansıtıyor olmalı. Bu da çöküşün tamamının yüz yıldan daha uzun sürmeyeceği ve 2150 yılına gelindiğinde Homo sapiens biyosferinin güvenli bir biçimde bela öncesindeki nüfus sayısına ineceği anlamına gelir – 0,5 ila 1 milyar arasında bir sayıya.

İnsanlar da diğer bütün musibet hayvanlar gibidir. Yeryüzünü yok edemezler ama kendilerini var eden çevreye hasar vermeleri çok kolay olur. Lovelock'un öne sürdüğü dört akıbet arasından en olası görüneni birincisine yakın bir görüştür, bu da *primat kalabalığının* insan sayısında büyük çaplı düşüşlerle iyileştirilmesidir.

4

İnsanlık Neden Teknolojinin Asla Efendisi Olmayacak

Aslında 'insanlık' diye bir olgu yok. Yalnızca insanlar var, çelişkili gereksinimlere ve yanılsamalara sahip, her türlü irade ve yargı zayıflığının pençesindeki insanlar.

Halihazırda dünyada yaklaşık iki yüz egemen devlet bulunuyor. Çoğu sallantıda, zayıf demokrasiyle zayıf baskı rejimleri arasında gidip gelir; çoğu ya zehirlenerek çürümüştür ya da örgütlü suçun denetimindedir; dünyanın bütün bölgelerini –Afrika'nın büyük bölümü, Güney Asya, Rusya, Balkanlar ve Kafkasya ile Güney Amerika'nın bazı kesimleri– yozlaşmış ya da çökmüş devletler sarmıştır. Aynı zamanda dünyanın en güçlü devletleri –Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Japonya– kendi egemenlikleri üzerinde hiçbir sınırlama kabul etmeyeceklerdir. Kendi hareket özgürlüklerine düşkündürler, geçmişte birbirlerine düşman olmuşlarsa, gelecekte yine böyle olabileceklerini bilirler.

Ancak teknolojiyi başıboş kılan, egemen devletlerin sayısı değildir. Teknolojinin kendisidir. Soykırım silahlarında kullanılmak üzere yeni virüsler oluşturabilme becerisi büyük paralar, tesisler ya da donatımlar gerektirmez. Kitlel imhaya yönelik yeni teknolojiler ucuzdur; içerdikleri bilgilerse bedava.

Yeni bilgi teknolojilerinin öncülerinden Bill Joy şöyle der:

21. yüzyıl teknolojileri –genetik, nanoteknolojiler ve robotik– öyle etkilidirler ki yeni kaza ve acı türleri üretebilirler. Daha tehlikelisi, bu kaza ve acıların ilk kez bireylerle küçük toplulukların erişim alanında olmasıdır. Ne büyük tesislere gerek

duyarlar ne de ender bulunan hammaddelere. Onları kullanmak için tek başına bilgi yeterlidir. Buna göre yalnızca kitle imha silahlarıyla değil, aynı zamanda bilgiyle işleyen kitle imha (BİKİ) olasılığıyla karşı karşıyayız, bu yıkıcılık kendi kendini üretme gücüyle çok güçlendi.

Bu durumu kısmen hükümetler yarattı. Yeni teknolojinin pazara sürülmesi konusunda sıkı denetimi bırakmakla kendi güçsüzlüklerine göz yummuş oldular. Yine de yeni kitle imha silahlarının çoğalması, nihayetinde politikada yapılan yanlışların sonucu değil. Bilginin dağılmasının ürünü.

Teknoloji üzerinde denetimlerin yaptırımı sağlanamaz. Ekinler, hayvanlar ya da insanlar üzerinde gen değişiklikleri yapılması bazı ülkelerde yasaklanmış olabilir, fakat diğerlerinde yürütülecektir. Dünya devletleri gen mühendisliğinin yalnızca yararlı amaçlar için kullanılacağına söz verebilir, ancak savaş amaçlı kullanılması yalnızca an meselesi. Dünyanın en istikrarsız devletlerinin nükleer güç edinmeleri belki engellenebilir. Fakat hükümet denetimlerinin olmadığı yerde biyolojik silahların başka güçlerin eline geçmesi nasıl önlenebilir?

İçinde bulunduğumuz yüzyılla ilgili kesin bir şey varsa, o da yeni teknolojilerle 'insanlığa' tanınan gücün ona karşı zalim suçlar işlemek üzere kullanılacağıdır. İnsanları klonlamak olanaklı olsa, normal insancıl duyguları köreltilmiş ya da yok edilmiş askerler üretilir. Gen mühendisliği yüzyıllık bulaşıcı hastalıkların sonunun getirilmesini sağlayabilir. Öte yandan, gelecek soykırımlar da seçilen teknolojinin eliyle olacağı benzer.

Yeni teknolojilerin yıkıcı gizilgücünü görmezden gelenlerin böyle davranmalarının tek nedeni, tarihi görmezden gelmeleridir belki de. Planlı katliamlar en az Hıristiyanlık kadar eski; fakat demiryolları, telgraf ve zehirli gazlar olmasaydı Büyük Yahudi Soykırımını yaşanamazdı. Baskı rejimleri hep olagelmıştır; fakat modern ulaşım ve iletişim araçları olmasaydı, ne Stalin, ne Mao kendi çalışma kamplarını kurabilirlerdi. İnsanlığın en kötü suçları ancak modern teknolojiyle işlenebilirdi.

'İnsanlığın' teknolojiyi asla denetleyemeyecek olmasının nedeni daha derinde. Teknoloji, insanoğlunun denetim altında

tutabileceği bir şey değil. Dünyanın başına gelmiş bir olay.

İnsan yaşamına bir teknoloji girdi miydi –bu ister ateş olsun, ister tekerlek, otomobil, radyo, televizyon ya da internet– hiçbir zaman tam olarak anlayamayacağımız değişiklikler getirir. Otomobiller bir yerden başka bir yere gitmeyi kolaylaştırmak için icat edilmiş olabilir; ama çok geçmedi, yasak arzuları canlandırdılar. Illich’e göre, “Örnek bir Amerikalı 12.000 km yol gitmek için 1600 saat harcar: Saatte sekiz kilometreden az” –yaya gidebileceğinden daha fazla değil. Bugün hangisi daha önemli: Otomobillerin ulaşım aracı olarak kullanılması mı, yoksa bilinç-dışındaki kişisel özgürlük, cinsel boşalma ve ani ölümle kurtuluş özelemlerimizin ifadesi olması mı?

Ahlaki ilerlemenin bilimsel bilgiye ayak uydurmayı başaramamasına sızlanmaktan daha yaygın bir yakınma yok. Keşke daha zeki ya da daha ahlaklı olsaydık, o zaman teknolojiyi yalnızca yararlı amaçlar için kullanabilirdik. Kusur araçlarımızda değil, bizce, ama kendimizde.

Bir anlamda doğrudur bu. Teknik ilerleme, yalnızca tek bir sorunu çözümsüz bırakıyor: İnsan doğasının zayıflığını. Ne yazık ki bunun çaresi yok.

5

Yeşil İnsanlık

Yeşilci düşünürler insanların asla yeryüzünün efendileri olamayacağını anlarlar. Yine de bu Ludd yanlıları (makine karşıtları) teknolojiye karşı giriştikleri savaşında dünyanın insan amaçlarının aracı yapılabileceği yanılığını yenilediler. Ne derlerse desinler, Yeşilcilerin çoğu hümanizmin bir çeşidini önermektedirler, hümanizmaya karşı bir seçenek değil.

Teknoloji insan yapımı değil: Yeryüzü kadar eski. Brian J. Ford’un işaret ettiği gibi, böcekler krallığında da bulunur:

Birtakım yaprak kesici karıncaların yaptığı işler tarıma çok benzer. Koloninin yaşadığı yeraltında yuvalar kazarlar. İşçiler çeneleriyle kesip yuvaya getirdikleri yaprakları bulmak için